

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
психології і соціології
Протокол № 1 від 26.08.2025 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

РОБОЧА ПРОГРАМА НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПРАКТИКИ

Галузь знань	С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність	С4 Психологія
Освітній рівень	другий (магістерський)
Освітня програма	«Психологія»

Розробниця:
к.психол.н.,
доцент

Ірина УШАКОВА

Завідувачка кафедри
психології і соціології

Жанна БОГДАН

Гарант програми

Наталя АФАНАСЬЄВА

**Харків
2025**

ВСТУП

Практика є обов'язковим компонентом підготовки фахівців із вищою освітою та невід'ємною частиною процесу підготовки фахівців в Харківському національному економічному університеті ім. С. Кузнеця, складовою частиною освітньої програми. Практика здобувачів вищої освіти передбачає безперервність та послідовність її проведення.

Робочу програму науково-дослідної практики складено відповідно до освітньої програми «Психологія» другого (магістерського) рівня спеціальності С4 «Психологія».

1. Характеристика, мета, завдання та результати науково-дослідної практики

1.1. Характеристика науково-дослідної практики

Кількість кредитів	Загальна кількість годин		Вид контролю	Семестр
	90 годин			
3	3 них:		ЗВІТ	3-й
	практика	самостійна робота		
	24	66		

1.2. *Мета* науково-дослідної практики – узагальнення та вдосконалення здобутих теоретичних знань, професійних умінь і навичок, вияв готовності до самостійної наукової діяльності; систематизація, розширення і закріплення професійних знань, формування у здобувачів вищої освіти початкової компетенції ведення самостійної наукової роботи, дослідження та експериментування, презентація результатів у вигляді тез, статей та інших наукових робіт.

1.3. Основні завдання та результати науково-дослідної практики

Основним *завданням* науково-дослідної практики є набуття досвіду в дослідженні актуальної наукової проблеми, і підготовка необхідних матеріалів для виконання випускної кваліфікаційної роботи.

Під час науково-дослідної практики здобувач вищої освіти повинен вивчити:

літературні джерела (в тому числі і викладачів кафедри) з метою їхнього використання при виконанні випускної кваліфікаційної роботи;

методологічні питання проведення наукового дослідження (визначення актуальності роботи, її об'єкту, предмету, мети, завдань, методів тощо);

методи дослідження й проведення експериментальних робіт;

методи аналізу й обробки емпіричних даних;

інформаційні технології в наукових дослідженнях, програмні продукти, що належать до професійної сфери;

вимоги до представлення результатів теоретичних і практичних досліджень в психології та написання наукових робіт;

вимоги до оформлення наукових робіт.

Пройшовши практику, здобувачі освіти мають досягти результати відповідно до освітньої програми.

Спеціальні компетентності	Загальні компетентності	Результати навчання
СК1, СК6, СК10, СК12	ЗК7	РН1
СК3, СК8, СК9, СК11, СК12	ЗК3, ЗК4, ЗК6, ЗК7	РН4
СК3, СК4, СК5, СК6, СК7, СК8, СК9, СК10, СК11, СК12	ЗК1, ЗК3, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7, ЗК9	РН6
СК5, СК6, СК8, СК9, СК10, СК12	ЗК1, ЗК4, ЗК5, ЗК6, ЗК7	РН7
СК1, СК3, СК7, СК8, СК12	ЗК3, ЗК4, ЗК7	РН10

Де:

РН1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

РН4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

РН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

РН7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

РН10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.
- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
- СК3. Здатність обирати і застосовувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК5. Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
- СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.
- СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
- СК11. Здатність самостійно обирати або професійно розробляти та етично застосовувати оптимальні методи та програми психологічного втручання для розв'язання складних питань.
- СК12. Здатність до особистісного та професійного зростання.

2. Зміст та організація проведення науково-дослідної практики

Основною базою проведення науково-дослідної практики є кафедра психології і соціології ХНЕУ імені Семена Кузнеця.

Безпосереднє керівництво практикою здійснює викладач, призначений кафедрою, який проводить практичні заняття, розробляє тематику індивідуальних завдань, ураховуючи передбачувані теми магістерського дослідження; проводить інструктаж студентів, здійснює контроль за виконанням

робочої програми практики й термінами її проведення; проводить консультації щодо обробки зібраного матеріалу та його використання для звіту з практики та написання тез чи (та) статті; приймає участь у захисті звітів студентів про практику, атестує їх.

Практикант зобов'язаний: розпочати й завершити практику у зазначений термін; якісно виконувати всю роботу, передбачену програмою практики; дотримуватися норм поведінки та положень етичного кодексу психологів; вчасно оформити документацію і захистити звіт з практики.

Здобувач вищої освіти має право: бути забезпеченим робочим місцем під час практики та необхідними робочими (інформаційними) матеріалами для її проходження; отримувати консультації керівника практики та провідних фахівців кафедри щодо організації наукової роботи; проявляти ініціативу та креативність в роботі.

Керівник практики від навчального закладу зобов'язаний: вирішити питання щодо допуску здобувачів вищої освіти до інформаційних ресурсів, користування необхідною документацією та літературою; ознайомити здобувачів вищої освіти з метою й завданнями практики; проводити консультації зі здобувачами вищої освіти (за їх запитом); надавати інформаційну допомогу в роботі з першоджерелами, методологічному аналізі та оформленні звіту, контролювати проходження практики здобувачами вищої освіти.

Індивідуальна програма діяльності здобувача вищої освіти повинна бути погоджена з тематикою цілями й завданнями науково-дослідної практики.

По закінченню практики здобувачі вищої освіти оформлюють усю необхідну документацію відповідно до вимог програми практики.

Конкретний час проведення практики визначається навчальним планом і наказом по Університету.

Виконання програми практики здійснюється відповідно до складеного здобувачем вищої освіти та затвердженого керівником індивідуальним планом практики, який містить етапність і терміни виконання її завдань.

Контроль за якістю проходження здобувачем вищої освіти науково-дослідної практики проводиться керівником від закладу вищої освіти згідно принципів навчання в університеті та програми практики.

Результатами проходження науково-дослідної практики здобувачами вищої освіти є:

1. Звіт про проходження практики.
2. Тези чи (та) стаття за темою кваліфікаційної роботи (додатки В та Г).

Календарний графік розподілу робочого часу для науково-дослідної практики показано в табл. 1.

Таблиця 1

Календарний план науково-дослідної практики

№ п/п	Зміст практики	Тиждень
1	Настановче заняття, складання індивідуального плану роботи практиканта	1
2	Практичні заняття стосовно різних видів наукових робіт	1
3	Аналітичний огляд джерел	1
4	Методологічний аналіз обраної для кваліфікаційної роботи проблеми	2
5	Аналіз результатів проведеного дослідження та методів обробки і презентації отриманих даних	2
6	Написання тез чи (та) статті з теми дослідження	2
7	Написання звіту з практики. Захист	2

За результатами проходження практики здобувачі складають звіт, у якому міститься теоретичний, методологічний матеріал, результати пілотажного дослідження, охайно та правильно оформлений, відповідно до вимог.

3. Вимоги до баз практик

Науково-дослідна практика проводиться на базі кафедри психології і соціології Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Робота організується викладачем, який відповідає за цей вид роботи.

4. Вимоги до звіту з науково-дослідної практики

Після закінчення практики здобувач звітує про виконання програми практики та індивідуальних завдань на основі зібраного фактичного матеріалу, здобутих знань і обсягу виконаних робіт. Звіт містить такі розділи (табл. 2).

Структура звіту з науково-дослідної практики

Розділ	Кількість сторінок
ТИТУЛЬНИЙ ЛИСТ (додаток А)	
ІНДИВІДУАЛЬНИ ПЛАН (додаток Б)	
ВСТУП (актуальність практики, її мета та завдання, структура практики, основні напрями наукової діяльності та їх опис, основні труднощі, з якими стикнувся студент, короткі підсумки практичної роботи)	1
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА (1.1. – аналіз основних наукових методологічних понять (об’єкт, предмет, мета, завдання, методи та ін.); 1.2 – стислий аналіз кількох базових науково-інформаційних джерел, проаналізованих практикантом та відібраних для написання наукової роботи магістра (бажано різних видів: тези, стаття, монографія, автореферат дисертації тощо))	8-10
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНА ЧАСТИНА (тези чи (та) стаття з те кваліфікаційної роботи)	до 12
ВИСНОВКИ (повинні співвідноситись з поставленими у вступі до звіту завданнями)	до 2
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ (кількість джерел – 5-10, серед них 40 % мають бути за останні 5 років; у список літератури доцільно включити публікації викладачів університету та кафедр)	1
ДОДАТКИ	за необхідністю

Звіт друкується з одного боку аркуша білого паперу. Він виконується українською мовою без стилістичних, орфографічних і синтаксичних помилок. Загальний обсяг звіту з практики не повинен перевищувати 40 сторінок друкованого тексту 14 (шрифт – TimeNewRoman, розмір – 14, інтервал – 1,5. Поля: верхній – 2 см, нижній – 2 см, лівий – 2,5 см, правий – 1 см).

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті сторінки без знаку №. Першою сторінкою звіту є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші, аркуші індивідуального плану та аркуші змісту номер сторінки не ставлять. Нумерація

сторінок звіту повинна бути наскрізною: перша сторінка – титульний аркуш, друга – індивідуальний план і так далі відповідно до наведених рекомендацій.

Кожну структурну частину звіту треба починати з нової сторінки. Заголовки структурних частин звіту друкують великими літерами по центру. Номер розділу ставлять після слова РОЗДІЛ, після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять.

Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати 2,0 інтервалам основного тексту. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу повинна стояти крапка. Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Перед захистом результатів практики кафедра організує перевірку звіту на рівень унікальності за допомогою системи інтернет-сервісу StrikePlagiarism.com (<http://strikeplagiarism.com>).

5. Підбиття підсумків науково-дослідної практики

Відповідно до Положення про організацію практики здобувачів у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця, затвердженого наказом 23.01.2025 р. № 36, після закінчення терміну практики здобувачі звітують про виконання програми практики та індивідуальних завдань. Звіт оформлюється відповідно до вимог встановлених кафедрою. Звіт має містити інформацію про конкретно виконану здобувачем роботу за період практики.

Керівник практики аналізує та оцінює проведену практикантом роботу за такими критеріями:

- теоретичні та практичні знання;
- самостійність дослідницької роботи;
- рівень володіння науковою мовою, поняттями психології;
- чітке оформлення тексту.

Після завершення практики здобувач подає керівникові для перевірки таку документацію:

1. Звіт про виконання програми практики.
2. Тези чи (та) статтю за тематикою кваліфікаційної роботи.

Захист звіту з науково-дослідної практики здійснюють упродовж тижня після закінчення терміну її проходження. Захист звітів приймає комісія, що складається з викладачів кафедри психології і соціології за наявності у здобувача звіту із практики. У процесі відповідей на поставлені запитання комісія визначає, наскільки здобувач орієнтується в матеріалі, викладеному у звіті і ступінь його професійної підготовки.

Підсумкова кількість балів, набута здобувачем вищої освіти за результатами проходження науково-дослідної практики, ураховує:

- відгук керівника практики;
- презентацію здобувачем вищої освіти результатів проходження практики під час захисту звіту;
- відповіді на запитання.

6. Критерії оцінювання результатів науково-дослідної практики

Оцінка результатів проходження та захисту практики проводиться за 100-бальною системою оцінювання результатів навчання, прийнятою в Університеті.

Підсумкова кількість балів, набута здобувачем вищої освіти за результатами проходження практики, враховує:

- 1) відгук керівника практики, у якому обов'язково зазначається:
  - повнота та вчасність виконання здобувачем програми проходження переддипломної практики;
  - якість написання здобувачем звіту про проходження практики, його відповідність установленим вимогам, реаліям бази практики;
  - рівень підготовленості практиканта до професійної діяльності за теоретичними знаннями і практичними навичками;
  - якість тез чи (та) статті та можливість їх опублікування;
  - ставлення здобувача до роботи, його організованість і дисциплінованість;
  - вміння працювати в колективі, рівень комунікабельності, громадську позицію та інші особисті риси, що проявились під час практики.
- 2) презентацію здобувачем вищої освіти результатів проходження практики під час захисту звіту;
- 3) відповіді на запитання.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання результатів навчання
90-100	Звіт про проходження практики і тези (стаття) оформлені відповідно до вимог і подані до захисту у визначений кафедрою термін; звіт містить елементи новизни, має практичне значення; студент оволодів навичками дослідницької роботи: збору інформації, аналізу, формулювання висновків, оформлення результатів дослідження у вигляді тез чи статті; відповіді студента на питання вичерпні
82-89	Програма практики розкрита, але мають місце окремі недоліки непринципового характеру; недостатньо використані в процесі аналізу матеріали звітності; мають місце окремі зауваження щодо оформлення звіту чи тез (статті); здобувач на захисті продемонстрував добрі знання, відповів на запитання членів комісії
74-81	Мають місце окремі зауваження щодо оформлення звіту та тез (статті); опущені граматичні та стилістичні помилки; мають місце неточності при проведенні аналізу; на захисті здобувач продемонстрував задовільні знання; відповіді на запитання членів комісії неточні або неповні
64-73	Звіт про проходження практики оформлений з численними помилками або не в повному обсязі; тези чи (та) стаття не мають перспектив опублікування; на захисті здобувач проявив повне незнання досліджуваного об'єкта, не зумів задовільно відповісти на поставлені запитання членів комісії
60-63	Здобувач допустив суттєві помилки при вирішенні завдань науково-дослідної практики, неспроможний дати пояснення виконаних робіт; відсутні або не відповідають вимогам тези (стаття); звітні документи оформлені з помилками; оцінка керівника з практики свідчить про низький рівень володіння знаннями, уміннями та компетентностями
35-59	Звіт подано керівникові на перевірку з порушенням термінів; виконаний із суттєвими запозиченнями інформаційно-теоретичного матеріалу; відсутні або не відповідають вимогам тези (стаття); оформлення звіту не відповідає вимогам; зміст звіту не розкрито
1-34	Відсутні звітні документи: звіт чи тези (стаття)

Здобувачі вищої освіти, які не захистили у призначений термін звіти із практики, будуть мати академічну заборгованість.

7. Рекомендована література

Основна

1. Положення про організацію освітнього процесу в Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця : нова редакція

(наказ № 37 від 23.01.2025 р.) URL:
<https://hneu.edu.ua/content/documents/431/43045/Attaches/polozhennya-pro-organizatsiyu-osvitnogo-protsesu-u-hneu.pdf>

2. Положення про організацію практики студентів у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця, затвердженого наказом 23.01.2025 р. № 36. URL:
<https://www.hneu.edu.ua/content/documents/431/43045/Attaches/polozhennya-pro-organizatsiyu-praktyky-studentiv.pdf>

Додаткова

3. Вітченко А. О., Вітченко А. Ю. Основи наукових досліджень у вищій школі: підруч. Київ : ФОП Ямчинський О. В., 2020. 272 с.

4. Марцин В. С. Основи наукових досліджень: Навчальний посібник / Марцин В.С., Міценко Н.Г., Даниленко О.А. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-book-162.html>

5. Поліщук С. А. Методичний довідник з психодіагностики : навч.-метод. посібник. Київ: Університетська книга, 2023. 440 с.

6. Туриніна О. Л. Методологія та методи психологічного дослідження: навч.- метод. посіб. Київ: ДП Вид. дім «Персонал», 2018. 206 с.

Інформаційні ресурси

7. Зразок та правила написання якісної наукової статті. URL:
<https://naurok.ua/student/blog/zrazok-ta-pravila-napisannya-yakisno-naukovo-statti>

8. Основні вимоги до оформлення бібліографічного опису документів. URL: <http://library.hneu.edu.ua/page/vimogi-do-oformlennya-bibliografichnih-spiskiv-dokumentiv>

9. Сайт ПНС ім. С. Кузнеця. Навчальний курс «Науково-дослідна практика (другий (магістерський) рівень вищої освіти спеціальності С4 «Психологія»»». URL: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=11337>

10. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського [Електронний ресурс]. URL: <http://www.nbuv.gov.ua>.

11. Харківська державна наукова бібліотека ім. Короленка [Електронний ресурс]. URL: <http://korolenko.kharkov.com>.

12. Як писати тези. URL: <https://naurok.ua/student/blog/yak-pisati-tezi-scho-take-tezi-i-h-prikladi>

ДОДАТКИ

Додаток А

Титульна сторінка звіту з науково-дослідної практики

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

Кафедра психології і соціології

ЗВІТ З НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ПРАКТИКИ

Термін практики

з _____ по _____ 202__ р.

Здобувача (-чки) 2-го року навчання,
групи _____
другого (магістерського) рівня вищої
освіти
спеціальності С4 «Психологія»
ОП «Психологія»

_____
(прізвище та ім'я)

Керівник практики:

_____
_____
_____

(посада, вчене звання, науковий ступень,
прізвище та ім'я)

Кількість балів з урахуванням захисту

_____
Національна шкала _____
Оцінка ECTS _____

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ім'я)

Рекомендована кількість балів _____

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ім'я)

_____
(підпис)

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ім'я)

м. Харків,
2025

Індивідуальний план науково-дослідної практики

№ п/п	Завдання	Дата
1	Настановча конференція, складання індивідуального плану роботи практиканта	
2	Практичне заняття на тему	
3	«Тема»	
4	«Тема»	
...	«Тема»	
	Аналітичний огляд джерел	
	Методологічний аналіз обраної для кваліфікаційної роботи проблеми	
	Проведення пілотажного дослідження	
	Написання тез чи (та) статті з теми дослідження	
	Написання звіту з практики.	
	Захист	

Можливо додавання інших видів робіт, які були виконані здобувачем ініціативно в рамках теми кваліфікаційної роботи чи за завданням керівника

Рекомендації до написання тез

Тези (від thesis – положення, твердження) – це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Обсяг тез може бути 2-5 сторінок друкованого тексту.

Алгоритм тези можна подати так:

теза – обґрунтування – доказ – аргумент – результат – перспектива

Тези доповіді будь-якої наукової публікації оформлюють згідно з вимогами:

- у правому верхньому куті розміщують прізвище автора, його ініціали та доповнюють відомостями про нього

- назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2- 5 слів);

- послідовність викладу змісту може бути наступна: актуальність, проблеми; стан розробки проблеми в науці і практиці; основна ідея, положення, висновки дослідження; основні результати та їх практичне значення.

У тезах зазвичай не використовують цитати, цифровий матеріал. Формулювання кожної тези починається з нового рядка, кожна теза має самостійну думку, висловлену в одному або кількох реченнях.

Слід звернути увагу на наступні моменти при написанні тез:

1. Тема. З цього чого починається робота над тезами та доповіддю. По-перше, тема тез має відповідати тематиці конференції і містити щось нове. Краще не брати тему, на яку існує сотня досліджень. По-друге, вона має бути в міру вузькою: вам потрібно робити доповідь на 8-10 хвилин, і вмістити у цей час усе на світі навряд чи вийде.

2. Назва. З гарної назви відразу зрозуміло, про що піде мова. Назва має відповідати змісту. Не слід боятись конкретних і простих назв. Не варто намагатися «впхнути» у назву весь перший абзац своєї роботи.

3. Структура роботи. Найважче і найважливіше – це перше речення роботи. У ньому потрібно відповісти на просте запитання: *«Чому те, що я буду писати далі, важливо»*. Зазвичай пишуть про те, що ця проблема є важливою, тому що про неї мало хто писав. Або писали дуже багато відомих учених, але ви в ній побачили те, чого не бачили вони. Або застосували відомий метод на невідомих об'єктах і одержали значимі результати. Значимі – тобто такі, що

відрізняються від звичайних і здатні вплинути на подальший розвиток гіпотези. Це називається «наукова новизна». Роботи без наукової новизни є рефератами. Тобто якщо ви просто перелічили, які бувають точки зору на якусь проблему в різних учених – це погано. Якщо вам вдалося якось їх систематизувати, виділити закономірності, описати причини – уже краще, є елемент самостійної роботи. Але така робота однаково програє роботі, у якій є самостійне дослідження матеріалу.

Не бійтеся позначити у вступі, що саме ви збираєтеся робити: «у даній статті ми розглянемо», «наша робота присвячена» і таке інше. Це дуже гарні і зручні обороти. До речі, вони допомагають чітко задати тему роботи.

Доповідач зазвичай розривається між прагненням викласти глобальні висновки та необхідністю наводити конкретні приклади. Адже виклад глобальних ідей без конкретного аналізу виглядає бездоказовим. Аналіз матеріалу без загальної ідеї виглядає простим переліченням фактів. Тому слід балансувати між загальним та конкретним при викладенні. Крім того, слід дотримуватись логіки розвитку основної ідеї, щоб не відійти від теми.

Якщо у роботі менше 10 000 знаків (а багато які тези мають саме такий об'єм), вступ не має перевищувати 1 абзацу і не повинен містити зміст усіх робіт, які були коли-небудь написані на вашу тему. Крім того, у ньому не має бути лише загальні слова про важливість тієї конкретної науки, якою ви займаєтеся. Тобто, вступ має бути чітким, конкретним і коротким.

Текст роботи має бути чітко структурованим, положення – підкріплені прикладами, приклади – їх аналізом. Не зловживайте прикладами: на кожне положення досить 1-2.

Висновок має підсумувати висновки, зроблені на підставі аналізу прикладів. Або відповідати на запитання «Чому це все важливо». Іноді говорять, що висновок – це вступ, написаний іншими словами та у минулому часі (тобто «Таким чином, ми розглянули... довели... обґрунтували... проаналізували... і т.ін. »). У висновку не має бути нових положень або прикладів: воно підбиває підсумок уже написаній роботі.

Не потрібно писати назви розділів «Вступ» і «Висновок» у самому тексті.

4. Оформлення роботи. Головне правило тут – чітко дотримуватися вимог оргкомітету. Наприклад, якщо оргкомітет просить вас оформити текст 12 шрифтом TimesNewRoman з полуторним інтервалом, то організатори дійсно хочуть, щоб текст, присланий вами, був оформлений саме так! І поля мають бути не 0,5 см, а 1,5, 2 або 3! І вони дійсно за цим стежать! Оскільки ці люди готують

потім макет, і їм простіше відмовити неправильно оформленим тезам, ніж займатися їх переоформленням. Зазвичай оргкомітет обумовлює, які шрифти можна або не можна використовувати.

Тези, оформлені за правилами, – це не тільки вимоги гарного тону. Це перший показник того, що починаючий дослідник уміє читати та правильно осмислювати інформацію. Про які наукові пошуки можна говорити з людиною, яка виявилася не здатною правильно зрозуміти фразу «виноски не допускаються» або «об'єм – не більше 7 сторінок» Така робота має бути відхилена.

Текст має бути написаний грамотно, без орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок. Сумно, що доводиться говорити про це окремо.

Прописна істина: у всіх цитат має бути зазначене джерело. Джерело цитати обов'язково включає номер тієї сторінки тієї книги, звідки вона взята. Потрібно вказати й назву, і том, і рік його видання, і номер сторінки. Зверніть увагу також на правила цитування (прямого та непрямого) та академічну доброчесність.

Нарешті: не чекайте останньої ночі напередодні дедлайна. Якщо тези на конференцію приймають через автоматичну систему, то саме в останню ніч із нею саме у вас що-небудь трапиться: зависне під напливом бажаючих сайт; вилетить інтернет; закінчатся гроші на рахунку вашого провайдера; в 23.59 ви примудритесь прикріпити не той файл... Загалом, краще не тягти й спокійно відправити роботу хоча б за 1 день до дедлайна. А роботи після дедлайну на поважаючих себе і престижних конференціях не приймаються.

5. Посилання. Якщо об'єм тез – 2 сторінки, то бібліографія не повинна займати навіть половину сторінки (так, є наукові традиції, де це норма, але ми говоримо про середньостатистичну роботу для середньостатистичної конференції). Якщо ви захочете назвати всі роботи, написані по вашій темі, місця на власну роботу у вас не залишиться. Тому обмежтеся 1-2 найважливішими. У принципі, у тезах на 2 сторінки бібліографія не має перевищувати 5 пунктів. Хоча формально таких обмежень не існує, лише одне правило: всі роботи, які є в списку літератури мають бути згадані в тексті (і навпаки).

Рекомендації до написання наукової статті

Наукові статті відіграють ключову роль в академічному середовищі, оскільки вони є основним каналом обміну знаннями та ідеями між науковцями. Завдяки науковим публікаціям дослідники можуть поділитись своїми результатами, обговорити різні підходи до вирішення проблем та сформувати нові напрями досліджень. Крім того, якість та кількість наукових статей впливає на рейтинг університетів та наукових організацій, а також на кар'єру та репутацію авторів.

Проте, процес написання наукової статті може стати складним та довгим, особливо для молодих дослідників та студентів. Правильний підхід до написання статті, знання основних етапів та вимог до структури та змісту дозволять суттєво полегшити цей процес та покращити якість підсумкового тексту. Це керівництво буде корисним як досвідченим дослідникам, так і тим, хто тільки починає свій шлях у науковому середовищі.

1. Вибір теми наукової статті. Для студентів закладів вищої освіти написання наукової статті є важливим етапом навчання та розвитку дослідницьких навичок. Вибір правильної та актуальної теми для наукової статті має велике значення, оскільки від цього залежить інтерес читачів, релевантність дослідження та його внесок у розвиток наукової галузі.

Дослідження актуальних проблем та трендів у певній сфері. Для вибору теми рекомендується вивчити сучасні проблеми та тренди у своїй галузі. Це допоможе визначити, які питання викликають найбільший інтерес та потребують додаткового дослідження. Зверніть увагу на публікації провідних фахівців, результати наукових конференцій та журналів. Ви також можете проконсультуватися з викладачами або науковими керівниками, які можуть запропонувати цікаві та актуальні теми для дослідження.

Визначення цільової аудиторії. Розуміння того, кому адресована ваша стаття допоможе сформулювати тему таким чином, щоб вона була максимально зрозуміла і корисна для читачів. Визначте, хто є вашою цільовою аудиторією: студенти, викладачі, дослідники чи широке коло фахівців. Подумайте, які питання можуть бути цікавими та важливими для цієї аудиторії, і сформулюйте тему наукової статті з урахуванням цих інтересів.

2. Формулювання гіпотези чи дослідницького питання. Після вибору теми та визначення цільової аудиторії слід сформулювати гіпотезу чи дослідницьке питання, яке буде основою вашої наукової статті. Гіпотеза – це припущення про можливі взаємозв'язки між досліджуваними явищами, яке

перевірятиметься під час дослідження. Дослідницьке питання – це конкретне питання, на яке ви намагаєтесь знайти відповідь за допомогою наукового дослідження.

Сформулюйте гіпотезу чи дослідницьке питання чітко і конкретно, щоб читачі змогли легко зрозуміти мету вашого дослідження та оцінити його значущість. Переконайтеся, що ваше питання чи гіпотеза відповідають обраній темі та актуальні для вашої цільової аудиторії. Це допоможе зробити вашу наукову статтю цікавою та цінною для читачів, а також підвищить ймовірність її публікації у престижних наукових журналах.

3. Огляд літератури. Для студентів ЗВО, які працюють над науковою статтею, огляд літератури є критично важливим етапом, який дозволяє ознайомитися з вже існуючими дослідженнями у вибраній галузі та визначити свій внесок у розвиток науки. Виконання якісного огляду літератури допоможе вам підготувати сильний теоретичний фундамент для вашої статті та продемонструвати ваше знання предмета.

Огляд літератури має такий цикл:

1) *Пошук релевантних джерел.* Почніть із пошуку релевантних джерел, пов'язаних із вашою темою дослідження. Вам слід ознайомитися з ключовими науковими статтями, книгами, дисертаціями та іншими публікаціями, які стосуються вашого питання чи гіпотези. Зверніть увагу на наукові журнали, бази даних та бібліотеки вашого ЗВО, а також скористайтесь онлайн-ресурсами та пошуковими системами для наукових праць.

2) *Аналіз та критичне оцінювання існуючих робіт.* Після того, як ви зібрали достатню кількість релевантних джерел, проведіть аналіз та критичне оцінювання існуючих робіт. Оцініть, які методи та підходи використовувалися авторами, які результати були отримані та які висновки зроблено. Подумайте про те, які з цих досліджень мають найбільше значення для вашої роботи, та визначте, які прогалини у знаннях ви зможете заповнити за допомогою свого дослідження.

3) *Створення переліку літератури.* На основі аналізу джерел створіть список літератури для статті. Опишіть усі ключові публікації, які ви використовували під час підготовки вашого огляду літератури, та переконайтеся, що всі цитати та посилання оформлені відповідно до вимог вибраного стилю оформлення (наприклад, APA, MLA, ДСТУ тощо).

Загалом для студентів ВНЗ, які працюють над науковою статтею, виконання огляду літератури є невід'ємним етапом підготовки роботи. Він дозволяє глибше поринути у існуючі дослідження, визначити своє місце у науковому дискурсі та створити міцний теоретичний фундамент для подальшої

роботи. Проведення якісного огляду літератури також продемонструє ваше знання предмета та дозволить переконати читачів у актуальності та значущості вашого дослідження.

4. Збір та аналіз даних при написанні наукової статті. Для студентів ЗВО, які працюють над науковою статтею, збір та аналіз даних є ключовими етапами, на яких формуються основні результати та висновки дослідження. Правильний підхід до збору та обробки даних дозволить отримати достовірні результати та обґрунтувати вашу гіпотезу або відповісти на дослідницьке питання.

Збір та аналіз даних складається з таких етапів:

1) *Вибір інструментів збору даних.* Спочатку вам необхідно вибрати відповідні інструменти для збору даних, які будуть відповідати вашій темі дослідження та методології. Можливі інструменти можуть охоплювати опитування, інтерв'ю, спостереження, експерименти або аналіз документів. Враховуйте доступність даних, ресурсів та часу, а також етап вашого навчання під час вибору методу збору даних.

2) *Обробка та інтерпретація результатів.* Після того, як дані зібрані, наступний крок – їх обробка та інтерпретація. Залежно від обраної методології та типу даних, ви можете використати статистичний аналіз, якісну обробку або змішані методи. Головне – систематизувати та аналізувати отриману інформацію таким чином, щоб сформулювати обґрунтовані висновки дослідження.

3) *Висновки та обговорення отриманих даних.* На основі результатів аналізу даних сформулюйте висновки та обговорення отриманих результатів. У даному розділі вашої наукової статті необхідно демонструвати, як отримані дані підтверджують чи спростовують вашу гіпотезу чи відповідають на дослідницьке питання. Також варто обговорити можливі обмеження вашого дослідження та запропонувати напрямки для подальших досліджень.

Загалом, для студентів ВНЗ збір та аналіз даних є фундаментальними етапами написання наукової статті, на яких визначається якість та цінність вашого дослідження. Ретельний підхід до збору та обробки даних дозволить вам створити переконливу та значущу наукову роботу, яка буде цікавою для вашої цільової аудиторії та позитивно вплине на ваш академічний розвиток.

Наукова стаття включає кілька ключових розділів, які забезпечують повне уявлення про дослідження та його результати. Наступна таблиця надає основні розділи наукової статті з описом для студентів ЗВО:

Основні розділи наукової статті

Розділ статті	Опис
Вступ	Подання теми дослідження, актуальності проблеми, постановка дослідницької задачі та цілей
Методи дослідження	Опис методології (кількісний, якісний чи змішаний підхід), вибір інструментів (опитування, інтерв'ю, експеримент, аналіз документів)
Результати дослідження	Подання одержаних даних (таблиці, графіки, діаграми) з описом основних результатів
Обговорення результатів	Аналіз та інтерпретація даних, пояснення того, як результати підтверджують чи спростовують гіпотезу чи відповідають на дослідницьке питання
Висновки	Висновки, що базуються на даних, рекомендації для подальшого дослідження, позначення обмежень дослідження
Форматування та структурування тексту	Оформлення тексту відповідно до вимог вибраного стилю (APA, MLA, ДСТУ), структурування тексту (абзаци, підзаголовки), список літератури та посилання на джерела по тексту

Дотримуючись цих рекомендацій, студенти ЗВО зможуть успішно написати наукову статтю, яка відображатиме результати їх дослідницької роботи та сприятиме розвитку наукового знання у певній галузі знань.